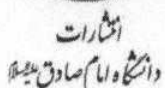

مبانی کلامی اصول فقه امامیه؛ مکتب شیخ مفید

تألیف:
دکتر - من بیرشک

www.ketab.ir

تهران: بزرگراه شهید - سرو، بل مدیریت، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام
صندوق پستی ۵۹، ۶۵۵ - ک پستی: ۱۴۶۵۹۴۳۶۸۱ تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
فروشگاه اینترنتی: www.isu.ac.ir ~ www.isu.ac.ir ~ www.isu.ac.ir
E-mail: press@isu.ac.ir

سرشناسه: بیر، حسین، ۱۳۴۴-
عنوان و نام پدیدآور: مبانی کلامی اصول فقه امامیه؛ مکتب شیخ مفید/ تألیف: حسین بیرشک.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری: ۳۸۱ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۳-۵۸۸-۸
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)
شماره کتابشناسی: مل: ۶۳۹، ۴۸۰

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا ترجمه نیست. هیچ شکلی از جمله چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی، یا هر روش دیگری که در آینده اختراع شود، بدون مجوز کتبی ناشر، ممنوع است. این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست مطالب

.....	سخن ناشر	۹
.....	مقدمه مؤلف	۱۱
.....	فصل اول: کلیات: روابط متقابل علم کلام و اصول فقه	۱۳
.....	مقدمه	۱۳
.....	۱. امامیه	۱۳
.....	۲. اصول فقه امامیه	۱۸
.....	۱-۲. تعریف اصول فقه	۱۸
.....	۲-۲. اصول فقه امامیه در ۴ سده نخستین	۱۹
.....	۳-۲. اصول فقه امامیه در دوره گذار از سده ۴ به ۵ق	۲۲
.....	۴-۲. خاستگاه اصول فقه امامیه و اهل سنت؛ اشتراکات و افتراعات	۲۴
.....	۳. مبانی کلامی اصول	۳۰
.....	۱-۳. مباحث کلی	۳۳
.....	۲-۳. روش مطالعات کلامی، تفسیر واقعه بعد از وقوع	۳۶
.....	۳-۳. متکلمان معتزلی و امامی	۴۱
.....	۴-۳. مکتب شیخ مفید	۴۳
.....	۴. منابع مطالعه	۴۶
.....	یادداشت‌ها	۵۰

فصل دوم: مباحث ناظر به تشریع و بیان حکم.....	۶۵
مقدمه.....	۶۵
۱. نظریه تکلیف.....	۶۶
الف. جایگاه بحث تکلیف در مباحث کلامی.....	۶۶
ب. مدل‌های رفتار انسانی و نظریه تکلیف.....	۶۷
ج. سابقه تاریخی نظریه تکلیف.....	۶۸
د. ارکان نظریه تکلیف.....	۶۸
۱-۱. تعریف تکلیف و اصطلاحات.....	۶۹
۱-۱-۱. تعریف تکلیف.....	۶۹
۱-۱-۲. اصطلاحات کاربرد در نظریه تکلیف.....	۷۲
الف. حسن و شبح.....	۷۲
ب. مدح و ذم.....	۷۳
ج. ثواب و عقاب.....	۷۵
د. نفع و ضرر.....	۷۷
هـ. لذت و الم.....	۷۸
و. تفضل و عوض.....	۷۹
ز. الجاء.....	۷۹
۲-۱. صفات مکلف.....	۸۰
۱-۲-۱. صفات عمومی تکلیف‌کنندگان.....	۸۱
۲-۲-۱. صفات مکلف تعالی.....	۸۲
الف. حکیم بودن.....	۸۳
ب. عالم و قادر بودن.....	۸۳
ج. هدف‌مند بودن.....	۸۳
د. منعم بودن.....	۸۳
۳-۲-۱. هدف تکلیف.....	۸۵
۳-۱. اوصاف مکلفان.....	۸۹
۱-۳-۱. ماهیت مکلف (انسان).....	۸۹
۲-۳-۱. ضوابط و اوصاف ضروری مکلفان.....	۹۱

۹۲	الف. ضابطه اول. تکلیف مالایطاق
۹۴	ب. ضابطه دوم: تعریف تکلیف
۹۵	ج. ضابطه سوم: هدف تکلیف
۹۹	۴-۱. اوصاف فعل متعلق تکلیف
۱۰۰	۱-۴-۱. صحت ایجاد فعل
۱۰۰	۱-۴-۲. افزایش انگیزه مکلفان
۱۰۱	۱-۴-۳. استحقاق مدح و ثواب
۱۰۲	۵-۱. الف و تکالیف سمعی
۱۰۶	۶-۱. تکالیف عقلی و سمعی، نخستین تکلیف
۱۰۸	۱-۶-۱. عقل و نظر در ادله خداشناسی
۱۱۰	۱-۶-۲. سمع و حواس خداشناسی
۱۱۲	۱-۶-۳. عقل و سمع و میزان
۱۱۴	۲. رابطه تکالیف سمعی با مصلحت و مفسده
۱۱۵	۱-۲. نظریه اصلح
۱۱۷	۱-۱-۲. محل نزاع
۱۱۸	۲-۱-۲. مصلحت، وجه معقول
۱۲۱	۲-۱-۳. نظام تکوین و نظام تشریع
۱۲۴	۲-۲. قاعده لطف
۱۲۸	۳. عصمت
۱۲۸	۱-۳. عصمت انبیاء
۱۲۹	۱-۱-۳. وحی، از خلق تا درمان و زبان
۱۳۰	۲-۱-۳. انتقال پیام، عصمت کم شمول
۱۳۳	۲-۳. عصمت امامان
۱۳۴	۱-۲-۳. اصالت پیام و پیام گیرنده
۱۳۶	۲-۲-۳. امام، وجوب عقلی
۱۳۹	۳-۳. از نبوت تا امامت
۱۳۹	جمع بندی
۱۴۰	یادداشت ها

۱۶۱	فصل سوم: مباحث ناظر به استنباط احکام
۱۶۱	مقدمه
۱۶۲	۱. عدم تعارض با تکالیف عقلی
۱۶۳	۲. ضابطه مند بودن
۱۶۴	۳. مفاد و گستره
۱۶۵	۴. ثبات و عدم نسخ احکام پس از عصر ابلاغ و بیان
۱۶۷	۵. عدم ابلاغ، همپایه با عدم تکلیف
۱۶۹	۶. روش‌های تحصیل تکالیف سمعی
۱۷۲	۷. اخبار و لسان، دو بستر اساسی در برخورد با تکالیف سمعی
۱۷۷	۸. اخبار
۱۸۱	۸-۱. تشریف
۱۸۱	۸-۲. نتیجه خبر عنم المین
۱۸۳	۸-۳. خبر متواتر جایگزین مشافهه
۱۸۶	۸-۴. اجماع؛ راهکار، توانمندی و تکمیل‌کننده
۱۸۹	۸-۴-۱. اجماع در بوته تاریخ
۱۹۰	۸-۴-۲. اجماع در ۲ سده نخست
۱۹۴	۸-۴-۳. اجماع در دوره‌های پسین
۲۱۰	۹. روش‌های ظنی؛ بررسی اعتبار و حجیت
۲۱۵	۱۰. لسان
۲۱۸	۱۱. تصویب و تخطئه
۲۲۱	جمع‌بندی
۲۲۲	یادداشت‌ها
۲۴۵	نتیجه‌گیری
۲۵۱	منابع و مأخذ
۲۶۷	نمایه

مقدمه مؤلف

مباحث «کلام» و اصول فقه به عنوان دو علم مجزا که هر کدام در تاریخ فرهنگ ایرانی مسیر تطور خویش را به تفکیک پیموده اند، آنگاه که به صورت مضاف و مضاف الیه با نام مذهب «امامیه» همراه گشته، دو ترکیب «کلام امامیه» و «اصول فقه امامیه» را به وجود می آورند، ویژگی های خاصی را شامل می شوند که، حد زیادی این دو دانش اسلامی را در بیشترین حد ممکن به هم مرتبط می دارد. بر همین اساس در نگاهی کلی به اصول فقه امامیه و کلام در معنای عام آن، همان تأثیر و تأثر و همگرایی این دو علم چنان آشکارا روی می نماید که بررسی علمی بدون توجه به دیگری، چندان بر سبیل دقت علمی نیست. واقعیت آن است که در پژوهشی در مبانی اصول فقه امامیه، جایگاه برقدر کلام هرگز قابل چشم پاشی نبوده و توجهی مضاعف را می طلبد. بر این اساس نگاهی بر ارتباط متقابل دو علم کلام و اصول، از موضوعات شایان توجه در این پژوهش خواهد بود. تبیین جایگاه متکلمان امامی در تدوین علم کلام، در کنار بررسی متکلمان و نیز مروری بر تاریخ اصول فقه امامیه، نه تنها امکان توجهی نوآورانه را در چگونگی مسیر هم گرایی این دو مبحث فراهم می آورد، بلکه جایگاه شاخص برخی کسان و مکاتب منسوب بدیشان را نیز مورد دقت قرار می دهد. طبیعی است در این میدان به برخی اصطلاحات و کلیدواژگان اصلی به طور خاص توجه خواهد شد، به ویژه آنچه در عنوان کتاب جای گرفته است.

حسین بیرشک

تابستان ۱۳۹۶

مقدمه مؤلف

مباحث کلام و اصول فقه به عنوان دو علم مجزا که هر کدام در تاریخ فرهنگ اسلامی مسیر تطور خویش را به تفکیک پیموده‌اند، آنگاه که به صورت مضاف و مضاف‌الیه با نام مذهب «امامیه» همراه گشته، دو ترکیب «کلام امامیه» و «اصول فقه امامیه» را به وجود می‌آورند، ویژگی‌های خاصی را شامل می‌شوند که با حد زیادی، این دو دانش اسلامی را در بیشترین حد ممکن به هم مرتبط می‌آورد. در همین اساس در نگاهی کلی به اصول فقه امامیه و کلام در معنای عام آن، به اثر تأثیر و تأثر و همگرایی این دو علم چنان آشکارا روی می‌نماید که بررسی یکی بدون توجه به دیگری، چندان بر سبیل دقت علمی نیست. واقعیت آن است که در پژوهشی در مبانی اصول فقه امامیه، جایگاه پر قدر کلام هرگز قابل چشم‌پوشی نبوده و توجهی مضاعف را می‌طلبد. بر این اساس نگاهی بر روابط متقابل دو علم کلام و اصول، از موضوعات شایان توجه در این پژوهش خواهد بود. تبیین جایگاه متکلمان امامی در تدوین علم کلام، در کنار بررسی مکتب‌اندیشان و نیز مروری بر تاریخ اصول فقه امامیه، نه تنها امکان توجهی به آنان را در چگونگی مسیر هم‌گرایی این دو مبحث فراهم می‌آورد، بلکه جایگاه خاص برخی کسان و مکاتب منسوب بدیشان را نیز مورد دقت قرار می‌دهد. طبیعی است در این میدان به برخی اصطلاحات و کلیدواژگان اصلی به‌طور خاص توجه خواهد شد، به‌ویژه آنچه در عنوان کتاب جای گرفته است.

حسین بیرشک

تابستان ۱۳۹۶